

Česká zemědělská univerzita v Praze

*fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů
Katedra obecné zootechniky a etologie*

*Biologie a chov goril nížinných (Gorilla gorilla gorilla) v zoologické
zahradě Praha*

Bakalářská práce

Vedoucí práce: *doc. Ing. Lukáš Jebavý*

Autor práce: *Daniela Štěpánová*

Praha 2012

Prohlášení

*Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma **Biologie a chov goril nížinných (Gorilla gorilla gorilla) v zoologické zahradě Praha** vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v přiložené bibliografii.*

V Praze dne: 28.3 2012

Poděkování

Na začátku této práce bych ráda poděkovala za pomoc a ochotu svému vedoucímu práce, panu Doc. Ing. Lukáši Jebavému, který vždy vřele poskytl cenné rady.

Díky patří i ošetřovatelce goril nížinných v pražské ZOO, která mi poskytla velmi zajímavé informace o jednotlivých členech místních goril.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala fotografovi a ošetřovateli v pražské ZOO panu Josefu Sebínovi, který poskytl krásné snímky pražských goril.

Abstrakt

Biologie a chov goril nížinných (Gorilla gorilla gorilla) v zoologické zahradě Praha

Tato práce pojednává o chovu goril nížinných v zoologické zahradě Praha, postupném vývoji a rozvoji jejich pavilonu a stávajících ale i dřívějších členech gorilí rodiny.

Samořejmě nesmí na úvod chybět ani seznámení s tímto nádherným a majestátním zvířetem, jeho potřebami, zvyky a chováním.

Celá práce je provázena nespočet fotografií, tabulek, grafů a map, které efektivně doplňují celý text.

Klíčová slova

Gorila, zoo, vyhynutí, ohrožení

Resume

Summary

Biology and breeding of lowland gorillas in the Prague Zoo

This work deals with breeding of lowland gorillas in the Prague ZOO, with their progressive evolution and expansion of their house and with present and even earlier members of gorilla's family.

We of course can't forget in the beginning to introduce this beautiful and magnificent animal, its needs, manners and behaviour.

The whole work is accompanied with a lot of photos, charts, graphs and maps which effectively complete the whole text.

Keywords

Gorilla, ZOO, extinction, threat

Obsah

1. Úvod	7
2. Cíl práce a metodika	8
1.1. Cíl práce	8
1.2. Metodika	8
2. Cites	9
3. Gorila	10
3.1. Populace, rozdělení a charakteristika	10
3.1.1. Západní populace a její druhy	10
Gorila nížinná	10
Gorila nigerijská	11
3.1.2. Východní populace a její druhy	12
Gorila horská	12
Gorila bwinská	13
Gorila východní	13
3.2. Život goril	14
3.2.1. Typické znaky	14
3.2.2. Kde vlastně žijí	15
3.2.3. Čím se živí	17
3.2.4. Rodinný život	17
4. Historie pavilonu goril nížinných v pražské zoo	19
4.1. První pavilon primátů	19
4.2. Dnešní pavilon goril	21
4.3. První gorily v pražské zoologické zahradě	23
Titan a Nigra	23
Gája a Golda	24
Assumbo	25
Moja	26
5. Jak žijí pražské gorily	27
6. Gorilí jídelníček	28
7. Stávající obyvatelé pavilonu	29
Bikira	29
Kiburi	30
Tatu	31
Richard	32
Shinda	32
Kijivu	33
Kamba	33
Tano	34
8. Závěr	35
9. Použitá literatura	36

1. Úvod

Gorila nížinná je doposud nejhojněji a nejčastěji chovaný druh goril po celém světě, ostatní druhy ale takové štěstí nemají.

Současné výzkumy naznačují, že populace lidoopů mohou být ve volné přírodě vyhubeny během několika desítek let, pokud nebudou podniknuty zásadní kroky vedoucí k jejich ochraně.

Mezi hlavní faktory patří přímé poškozování a rozdrobení jejich biotopů, přenos infekcí z lidské populace, lov a následný obchod s jejich masem (buschmeat trade) a odchyty mláďat pro komerční průmysl a chov v zajetí (pet trade). Tragické situaci výrazně napomáhá v mnoha afrických zemích politická a ekonomická nestabilita, nedostatečné prosazování zákonů, korupce, války, sociální nejistota, bída atd.

K ničení původních biotopů lidoopů přispívá především těžba dřeva a mýcení lesa za účelem získání stavebního dříví nebo půdy pro zemědělství.

Přenos nemocí z lidí na lidoopy může mít katastrofální následky, protože jsou lidoopy blízce příbuzní lidem, a jsou tedy vysoce vnímaví k lidským nemocem jako je obyčejné nachlazení, chřipka, ale také zápal plic, žloutenka A i B, neštovice, meningitida atd. (Zoo Praha, 2007)

*V roce 2008 v zoologické zahradě v německém Münsteru trpěla skupina goril nížinných (*Gorilla gorilla gorilla*) dlouhotrvajícím průjmem a respiračními potížemi. Fekální vzorky byly sterilně přefiltrovány a kultivovány na buňkách MRC-5 a A549. Po osmi dnech byl pozorován cytopatogenní efekt. Supernatant byl zkoumán pod elektronovým mikroskopem a bylo zjištěno, že struktura viru, jeho velikost a obecná stavba, odpovídá adenoviru. Po bližším prozkoumání byl virus pojmenován jako *Gorilla gorilla adenovirus B7*. (<http://apps.isiknowledge.com.infozdroje.czu.cz>)*

Na mnoha místech afrického kontinentu vznikají záchranné stanice zvané sanctuaries neboli útočiště. Slouží k umístění zabavených zvířat. Záchranné stanice poskytují těmto traumatizovaným a často i zraněným jedincům potřebnou péči a veterinární ošetření. Některé stanice se pokoušejí navrátit některé jedince zpět do volné přírody. Podle odhadů je stále nelegálně drženo více než 1000 zvířat. (Zoo Praha, 2007)

Všechny afričtí lidoopi jsou velmi ohrožení. Očekávané změny ve světovém klimatu pravděpodobně dále zhorší problémy, kterým čelí. (<http://apps.isiknowledge.com.infozdroje.czu.cz>)

2. Cíl práce a metodika

1.1. Cíl práce

Cílem této práce je popsat hlavní druhy goril a poukázat na jejich ohrožení. Informovat o jejich evoluci, základních potřebách a stylu života.

Ve druhé části je cílem poohlédnutí do historie, popis chovu goril nížinných v pražské zoo, a seznámení se s jednotlivými členy.

1.2. Metodika

Údaje a informace použité pro sepsání této práce byly získány z tištěné literatury, zahrnující odborné knihy a články z časopisů zoologických zahrad, a online zdrojů, získaných převážně z „web of science“.

Dále bylo v práci použito ústní sdělení od ošetřovatelky goril v pražské zoo, která s ochotou povyprávěla o chodu stanoviště a o chování a vlastnostech jednotlivých goril.

2. Cites

*CITES (Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin) je mezinárodní dohodou mezi vládami. Jejím cílem je zajistit, aby mezinárodní obchod s exempláři volně žijících živočichů a rostlin, neohrožoval jejich přežití. První snaha této organizace je zaznamenána v roce 1960. CITES byl vypracován na základě usnesení přijatých v roce 1963 na setkání členů IUCN (Světový svaz ochrany přírody). Zástupci 80 zemí světa se na setkání ve Washingtonu DC dohodli na přesném znění této úmluvy. Nyní zahrnuje 30 000 druhů zvířat a rostlin ve třech přílohách. Příloha I. zahrnuje velmi přísná omezení chovu, obchodovat je možné pouze s jedinci odchovanými minimálně v F2 generaci. Jde o druhy přímo ohrožené vyhubením. Př.: **Gorila**, tygr, slon, levhart,...*

Příloha II. Je možné obchodovat se všemi jedinci odchovanými v odchovu či jinak legálně povoleného chovu. Mohli by se stát přímo ohroženi vyhubením díky své podobnosti s druhy z přílohy I. Př.: rys červený, kočkovité šelmy, primáti, orchideje, kaktusy,...

Příloha III. zahrnuje druhy ohrožené na území určitého státu, chráněny národní legislativou. Zařazeny na žádost jednotlivých států. Př.: Indie - šakal

Díky této organizaci je alespoň trochu omezeno obchodování s ohroženými druhy a regulování počtu populací ve volné přírodě. Bohužel i přes snahu veškerých legislativ a zákonů zvířat ubývá a pokud společnost nezačne podnikat alespoň preventivní opatření, některé druhy vyhynou.

Hlavní hrozbou pro gorily nížinné je mýcení a vypalování pralesů, ilegální lov pro obchod s masem a pytláctví pro výrobu trofejí. Skoro všechny gorily v zoologických zahradách a parcích patří k tomuto druhu, ale pokusy s reintrodukcí goril odchovaných v zajetí do volné přírody jsou řídké, zčásti pro složitý sociální život goril s těsnými vzájemnými vazbami. Dlouhodobou prioritou má ochranu jejich životního prostředí. (Burnie D. a Kol., 2007)

3. Gorila

At' už budeme gorilu považovat tradičně za jediný druh, nebo se přikloníme k rozdělení na dva samostatné druhy, vždy bude platit několik „nej“. Je největším a nejtěžším dnes žijícím lidoopem a primátem vůbec, nejvíce se zdržuje na zemi, působí nejhrozivěji a přinejmenším některé poddruhy patří k nejhroženějším savcům na Zemi. (Zoo Praha, 2007)

3.1. Populace, rozdělení a charakteristika

3.1.1. Západní populace a její druhy

Obývají šest států, od Kamerunu na jih po Angolu, a dále několik okrsků v Nigérii. Vyskytují se od hladiny moře po nadmořskou výšku 1600m n.m. Jejich prostředím jsou tu nížinné a submontánní deštné lesy. (Russell a kol., 1987)

Gorila nížinná (G. g. gorilla)

Žije v nížinných lesích západní rovníkové Afriky v rozsáhlé oblasti o rozloze asi 445 000km². Je větší než gorila nigerijská: největší délka lebky 296,1-304,1mm, výška obličeje 146,2mm, rozsazení očnic 136,4mm. O životě goril nížinných v přírodě jsme donedávna věděli méně než o gorilách horských z východní Afriky. Ještě před 10 lety bylo ve volné přírodě 100 000 jedinců, dnes je jich o několik desítek tisíc méně. Veliký úbytek je způsoben destrukcí jejich přirozeného prostředí – deštných pralesů a nadměrné lovení goril na maso, které je v rovníkové Africe vyhlášenou lahůdkou. Roční spotřeba gorilího masa je ročně až 1000 tun. Další nečekaný nepřítel goril v posledních letech je epidemie viru EBOLA. (Russell a kol., 1987)

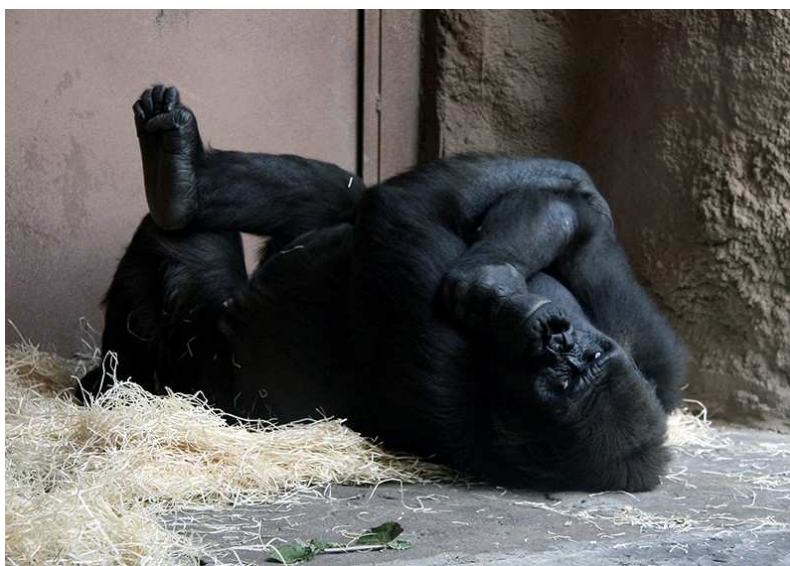

Foto: by Josef Sebín

Tabulka č.1

Pohlavní zralost:	6-7 let
Mense (trvání):	1 (2-3) den, málo patrná
Délka folikulární fáze:	11-30 dní (průměr 19,5)
Délka estru:	1 (1-4) den
Délka luteální fáze:	10-14 dní (průměr 12,3)
Délka cyklu:	23-48 (28-39) dní
Typ dělohy:	Uterus simplex
Typ placenty:	Hemochoriální, Villus, discoid
Délka březosti:	251-289 dní

(Zoo Praha, 2007)

Gorilí skupina obvykle zahrnuje jednoho silného, nesporného vůdce, mladé, nezralé samce a samice s mláďaty. Mladí samci se v době dospívání vydávají na dlouhé výpravy a zakládají vlastní skupiny.

Gorily jsou vegetariáni, ale příležitostně si dají i termity nebo mravence. Ačkoliv se po většinu svého života pohybují po zemi, na noc si staví hnízda na stromech, ze kterých snadno dosáhnou i na ovoce. (Paignton Zoo, 2008)

Gorila nigerijská (G.g. diehli)

Je dnes nejvzácnější taxon goril, rozšířený v pěti ostrůvkovitých populacích v podhorských lesích v povodí řeky Gross. Její areál není větší než 300km², populace dosahuje počtu 150 – 250 jedinců. Tento poddruh gorily se pravidelně objevuje na seznamu 25 nejohroženějších primátů planety, který každoročně vypracovává skupina odborníků na ochranu a výzkum primátů. V lidské péči se nachází pouze jedna samice v repatriační stanici Limbe. (Russell a kol., 1987)

3.1.2. Východní populace a její druhy

Obývají montánní a submontánní lesní pásmo v Ugandě, Rwandě a Demokratické republice.

Rozdíl populací

Příslušníky západních a východních populací lze zcela jasně rozlišit jak podle vnějších morfologických znaků, tak podle DNA. Z analýzy různých druhů vyplývá, že západní a východní gorily jsou od sebe izolovány po dobu zhruba 1-3mil. let. Analýza jaderné DNA naznačuje, že doba izolace je pravděpodobně kratší (dokonce ještě kratší, než je tomu u obou druhů šimpanzů) a činí pravděpodobně méně než 1 milion let. Přesto je každá jednotlivá západní gorila jednoznačně odlišná od jakékoliv gorily východní. Z těchto důvodů dnes převládá názor, že gorily východní a západní představují dva různé druhy. Těm pak náleží dle pravidel vědeckého názvosloví jména **Gorilla beringei** a **Gorilla gorilla**.

V rámci těchto dvou druhů dnes můžeme rozlišit několik populací, které jsou často považovány za samostatné poddruhy. (Russell a kol., 1987)

Gorila horská (*G. beringei beringei*)

Žije v horských mlžných lesích v pohraniční oblasti Rwandy, Ugandy a Demokratického Konga, v areálu o rozloze 375km². Populace čítá dnes posledních asi 300 jedinců. Známa pozorování goril horských, která prováděl George Schaller, představují jedny z prvních etologických výzkumů lidoopů ve volné přírodě.

Gorila horská je velká, čelistní oblouky má široké, ramenní kost je poměrně krátká, klíční kost dlouhá, nozdry hranaté a nahoře jasně ohraničené, menší polštářek nad ústy. (Russell a kol., 1987)

Foto: <http://www.Google.cz>

Gorila bwindská (G. b. ssp.)

Vědecky dosud nepopsaný, i když jinak dlouho známý poddruh z Bwindi Impenetrable Forestu Ugandě. Zde žije na území 215km² populace asi 300 jedinců. Bwindi je dnes nejjednodušeji dostupným místem, kde může i běžný turista pozorovat gorily v přírodě. Rozdíly mezi gorilami z Bwindi a gorilami horskými jsou tak malé, že jsou mnoha zoology považovány za jeden poddruh. (Russell a kol., 1987)

Foto: <http://www.Google.cz>

Gorila východní (G. b. graueri)

Dříve byla považována za poddruh gorily nížinné, nyní má status samostatného druhu. (Burnie D. a Kol., 2007)

Obývá podhorské pralesy Demokratického Konga mezi Edwardovým jezerem a jezerem Tanganyika, v ostrůvkovitém areálu o rozloze zhruba 15000 km². Její početnost byla v roce 1998 odhadována na 17000 jedinců, od té doby zřejmě její stavy v přírodě dramaticky poklesly, možná až na pouhé 4000 jedinců. O gorilách východních toho víme z přírody poměrně málo – teprve v posledních letech probíhají pokusy o navyknutí těchto zvířat na přítomnost pozorovatelů, tak jak je to již po desítky let zavedeno u horských poddruhů. Tyto gorily jsou výjimečně chovány i v současnosti v zoologických zahradách, avšak nízký počet a stáří jedinců, kteří se nachází v lidské péči, vylučuje vytvoření životaschopného druhu. V Evropě můžeme dvě samice tohoto poddruhu vidět při návštěvě zoologické zahrady v Antverpách.

Nemá tak velkou lebku, mozkovna je užší, čelistní oblouky nejsou tak rozšířené, ramenní kost je delší, klíční kost kratší, nozdry okrouhlé a nahoře nejasně ohraničené, polštářek nad horním pyskem je výrazný. (Russell a kol., 1987)

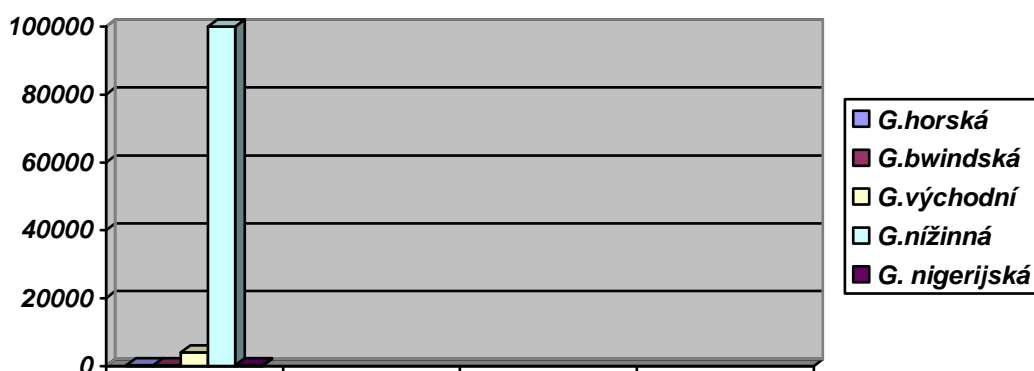
Hlavní potravou jsou listy, výhonky a stvoly, ovoce, kořeny, měkká kůra a houby. (Burnie D. a Kol., 2007)

Tabulka č.2

Stavy volně žijících jedinců jednotlivých poddruhů goril

<i>Gorila horská</i>	<i>Gorila bwinská</i>	<i>Gorila východní</i>	<i>Gorila nížinná</i>	<i>Gorila nigerijská</i>
300 jedinců	300 jedinců	4 000 jedinců	100 000 jedinců	250 jedinců

Graf č.1

3.2. Život goril

3.2.1. Typické znaky

Gorily jsou statná zvířata s těžkou stavbou těla a dlouhými pažemi. Mají hnědou až černou srst, dospělým dominantním samcům se hřbet vybarvuje do stříbřitě šedého sedla. Míra osrstění obličeje se liší u jednotlivých druhů a poddruhů, celkově nejhuňatější jsou gorily horské. Okolí očí a nozder je vždy lysé. Mohutné čelisti goril souvisejí s tím, že mají velké a silné stoličky, protože musejí drtit velké množství tuhé rostlinné potravy. Dobře vyvinuté žvýkácké svaly se upínají na vysoký sagitální hřeben na temeni. Zvláště samci ho mají silný a táhne se jim až do týla, čímž dodává hlavě charakteristický tvar. Samci se liší od samic nejen větším hřebenem lebečních kostí a tudíž i tvarem hlavy, ale také delšími špičáky a celkově mohutnější a robustnější stavbou těla. (Zoo Praha, 2007)

3.2.2. Kde vlastně žijí

Typickým prostředím, v němž se s gorilami lze setkat, jsou různé typy lesů, pokud mají dostatečně vzrostlý podrost. Vyhýbají se nížinným deštným lesům, kde je vzhledem k šeru keřové patro chudé a mohutné byložravce., jimiž gorily v podstatě jsou, by neuživilo. Také otevřená krajina je pro gorily nevhodná, neboť v ní nenacházejí dostatek úkrytů. Typickými biotopy jsou pro ně tedy horské mlžné lesy nebo nížinné lesy s četnými mýtinami.

Gorily se zdržují převážně na zemi. Pohybují se chůzí nebo cvalem po všech čtyřech, přičemž se opírají o hřbety rukou. Mláďata a lehčí samice šplhají po stromech poměrně často a na nižších větvích si splétají hnízda na spaní. Někdy se i přehoupnou mezi větvemi zavěšeny za paže podobně jako orangutani. Občas i dospělé gorily podnikají výpravy do korun stromů, kde hledají potravu a trhají listy na přípravu hnízda. Ačkoliv gorily nedovedou plavat, lze se s nimi setkat v bažinatých oblastech, kde s oblibou vyhledávají vodní rostliny bohaté na některé minerální soli. Tehdy vstupují i do vody, pokud ovšem dosáhnou na dno. (Zoo Praha, 2007)

Turistické výpravy za gorilami, obvykle vnímány jako lukrativní odvětví, jsou poháněny silnými poptávkami na trhu pěti různých zemí s možností pozorování tří poddruhů goril. Lidská přítomnost může negativně ovlivnit divoké gorily, například snížit imunitu nebo zvýšit pravděpodobnost nákazy lidskou nemocí. Přesto zůstávají behaviorální vlivy člověka na volně žijící gorily z velké části neprozkoumané, zejména pro gorily nížinné. (apps.isiknowledge.com.infozdroje.czu.cz)

Mapa výskytu gorily. Červeně zvýrazněná oblast ukazuje rozšíření gorily nížinné. V zeleně vymezené lokalitě žije gorila nigerijská. Poslední zbytky gorily východní obývají území vyznačené modře. Gorila horská se musí spokojit s prostorem, který je na mapě označen oranžovou barvou.

Mapa č.1

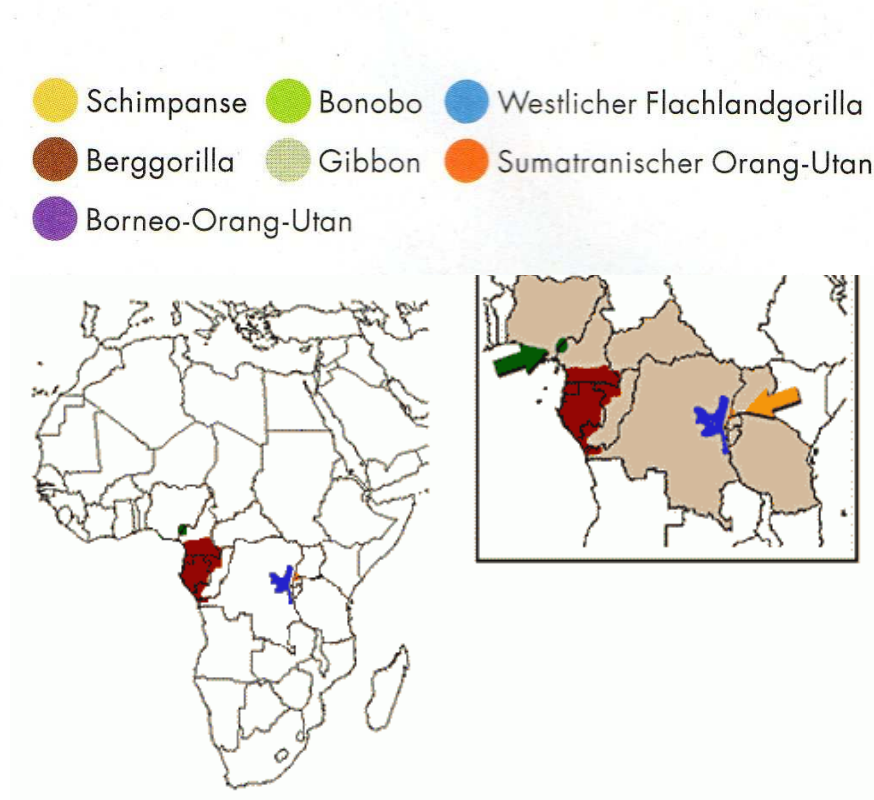

Foto: <http://www.Google.cz>

3.2.3. Čím se živí

Hlavní složkou jídelníčku goril jsou listy a stonky. Mohou pocházet ze stromů, keřů, lián i bylin. Gorily horské si s oblibou pochutnávají na lobelkách a starčcích, zatímco zvířata v bažinatých nížin vyhledávají šťavnaté vodní rostliny. Mnohem menší podíl v celkovém objemu potravy tvoří plody. Gorily se většinou vyhýbají nezralým plodům s velkým obsahem taninů. Občas gorily rozhrabávají hnízda stromových všekazů a mravenců a vybírají hmyz i jeho larvy a kukly.

Jídlem tráví většinu dne. Protože mají v nejbližším okolí potravy obvykle dostatek, neputují gorily nijak daleko. Spíš se zvolna potulují krajinou a dělají dlouhé zastávky, během nichž se v klidu usadí a podávají si listy a stonky, které je obklopují. Často loupou tuhé stonky a konzumují jen měkký vnitřní obsah. Vzhledem k tomu, že gorily nepotřebují obhajovat potravní teritorium, obývá rodinná skupina takzvané domovské území, které má rozlohu 5-30km². Za den ale většinou neurazí víc než kilometr. Domovská území jednotlivých skupin se mnohdy značně překrývají, protože gorily si jejich hranice neznačkují ani neobhajují.

Pomalý pohyb po domovském území je zárukou toho, že se porosty stačí obnovovat. Gorily se nejintenzivněji krmí v ranních odpoledních hodinách. Přes poledne odpočívají a na noc si budují spací hnízda. Hnízdová podoba plošinky z větví, která je opatřena jakousi matrací z listů. Chrání zvířata před vlhkem a chladem linoucím se z půdy a ve svažitém terénu brání sklouznutí. Každý člen skupiny buduje vlastní hnízdo. Malá mláďata spí zpočátku společně s matkou a později se naučí splétat si své hnízdo. (Zoo Praha, 2007)

3.2.4. Rodinný život

Společenský život goril je založen na rodinném soužití. Skupina cestuje a odpočívá společně po mnoho měsíců a let. Nejdůležitější postavení v ní má dominantní stříbrohřbetý samec, který je zárukou její soudržnosti. Nejpočetnější jsou ve skupině dospělé samice a jejich mláďata, kterých může být od dvou do třiceti. Nejčastěji je rodina tvořena asi deseti zvířaty

Gorily nemají vyhraněné období páření a mláďata se tudíž rodí po celý rok. Samice nosí novorozence v prvních týdnech na hrudi. I když se mládě díky uchopovacímu reflexu drží matčiny srsti, samice ho ještě přidržuje jednou rukou. Ve věku 9 – 10 týdnů se mládě začíná pouštět matky, ale chodit samostatně může až ve věku 7 – 8 měsíců. Matka ho kojí nejméně

roka ve stáří tří let je mládě plně odstavené. O rok později mývá samice další mládě. Dospělosti se dožívá průměrně 40% narozených mlád'at.

Mladé samičky v době dospívání opouštějí rodnou skupinu a připojují se k jiné. Tím je zajištěno, že samice v rodině určitého samce nejsou blízce příbuzné. Na druhou to znamená, že pouto mezi mlád'aty s matkou je volnější než vazba mezi samcem a jeho družkami. Je to tedy on kdo udržuje rodinu pohromadě a u koho hledají všichni jeho členové ochranu před predátory i ostatními samci. Mladí dospívající samečkové rovněž skupinu opustí, ale zůstávají poměrně dlouho sami, než si založí vlastní tlupu.

Ačkoliv jsou gorily v zásadě klidná a mírná zvířata, samec musí být schopen svou rodinu účinně bránit. Jeho tělesná zdatnost je jedním z hlavních měřítek, podle kterých si ho samice může zvolit jako druha. Jestliže je totiž dominantní samec příliš slabý a podlehne vetřelci, usmrtí obvykle nový vůdce všechna malá mlád'ata. Souboje mezi samci mívají zpočátku ritualizovanou podobu. Samci si vzájemně imponují ve vztyčeném postoji a zvolna se obcházejí. Naznačují výpady a zjišťují zda je soupeř ochoten ustoupit, nebo zda dojde k boji. Pokud se vetřelec nestáhne, začne dominantní samec hrozit: buší se dlaněmi do hrudi, hrozivě otevírá tlamu a předvádí špičáky, řve, buší klacky do země nebo do stromu, prudce trhá a hází listí a větve. Teprve když ani taková hrozba soupeře nezažene, dochází ke skutečnému konfliktu, při němž se snaží jeden druhého pokousat. (Zoo Praha, 2007)

4. Historie pavilonu goril nížinných v pražské zoo

První gorily v pražské zoo obývaly pavilon primátů společně s mnoha dalšími druhy poloopic, opic i lidoopů. Nynější skupina žije v moderně pojatém pavilonu, který je v souladu s chovatelskými trendy věnován především jim. (Zoo Praha, 2007)

4.1. První pavilon primátů

V místech, kde se dnes nachází venkovní výběh a vnitřní expozice orangutanů a gibbonů v pavilonu Indonéska džungle, stával ještě v roce 1999 pavilon opic – první stavba z poválečné éry v pražské zoo. Projekt pavilonu byl vypracován pod vedením prof. Bechyněho již za války, v roce 1944. Pracovalo se tajně v rámci generálního plánu výstavby pražské zoo. Stavební dokumentaci vypracoval ing. A. Turek, který působil v zoo dlouhá léta jako vedoucí stavebního oddělení. Zoologického vedení stavby se ujal dr. Breindl. Vlastní stavbu prováděl architekt Zlámálek, který byl majitelem stavební firmy.

Stavba pavilonu opic byla zahájena v roce 1947, dokončena byla v roce 1949. Vlastní budova byla z cihel, s kamennou podezdívkou. Do vnějších stěn byly zabudované malé hnízdní komůrky pro ptáky. Kolem pavilonu byly vybudovány tři volné výběhy. Jeden z nich byl později překlenut drátěným pletivem a sloužil nejprve skupině gueréz plástíkových a později rodině gibbonů. Všechny výběhy byly částečně zapuštěné do terénu do hloubky 3 m, stěny byly z betonu o síle 30 cm. Dno jihovýchodního výběhu (později sloužil gorilám) tvořila přírodní skála, další dva byly vypískované. Jihozápadní výběh, kde byly později chováni chápani, byl zatravněn.

Vnitřní ubikace byly nejprve jen po jedné straně budovy a expozice pro drápkaté opičky i další malé savce byly doplněny až později. Původní ubikace měly přední stěny zhotovené ze silného drátěného pletiva, zatímco boční stěny byly u menších druhů opic z drátoskla, u větších z luxferů.

Na východní straně pavilonu přiléhaly k obslužné chodbě chovatelů dvě provozní místnosti. Obě místnosti byly později zrušené a jejich místo zaujaly nové ubikace pro gorily. Měly boční stěny z pevných mříží a stěna směrem k návštěvníkům byla tvořena pancéřovým sklem. Venkovní výběh přiléhal k ubikaci a byl otevřený obklopený vysokými zdmi. Pro gorily

to nebyl nejvhodnější výběh nejen kvůli betonu po celé ploše, ale i svou jižní polohou. Proto bylo nad částí výběhu nataženo na lanech plátěné zastínění.

Vnitřní prostory pavilonu byly často používány i k účelům karanténním nebo přezimování zvířat. Svého času tu pravidelně v ohradce přezimovaly želvy sloní a obrovské, které trávily léto ve výbězích dolní části zoo.

Za 50 let existence zažil pavilon ve svých zdech stovky opic. K prvním obyvatelům patřili makak rézus, malpa kapucínská, makak medvědí, kočkodan zelený, pavián pláštíkovaný, dril a makak jávský. Z lidoopů byli prvními obyvateli pavilonu šimpanzi a také ho jako poslední opustili, orangutan sumaterský a v roce 1963 i gorily nížinné.

Po padesáti letech své existence pavilon primátů dospěl do stádia, kdy nenávratně zastaral. Téměř celý rok 1999 probíhalo postupné „vysídlování“ pavilonu. Nakonec odešli i poslední zvířecí obyvatelé – pár šimpanzů Justýn a Zina. Na jaře 2000 bylo připraveno stanoviště pro nový pavilon Indonéska džungle, jehož stavba byla zahájena v únoru 2001. Mezitím však začal na opačném konci zahrady vyrůstat pavilon pro gorily. Začala nová etapa chovu primátů v pražské zoo. (Zoo Praha, 2007)

Staveniště pavilonu opic v roce 1947

Foto: (Zoo Praha 2007)

4.2. Dnešní pavilon goril

Nenápadně vyhlížející pavilon, v němž žijí gorily dnes, má čtvercový půdorys a obsahuje kromě návštěvnického prostoru jednu menší expozici a velký vnitřní výběh o rozloze 199,5 m², dvě takzvané ložnice nebo spíš herny (64 m² a 34 m²), dva malé venkovní odstavené výběhy (19,5 m² a 34 m²) a chovatelské zázemí. To je tvořeno kotelnou, odchovnými, chladírnou větví, skladem krmiv a skladem materiálu, místností pro chovatele s počítačovým velínem a přípravnou. Přípravná tvoří jakési srdce prostor pro zvířata a chovatelé z ní vidí do vnitřní expozice i do obou ložnic.

Vnitřní expozice je ohraničena stěnami maskovanými jako umělá skála v barvě chotěvického pískovce a pancéřovým sklem. Stěny jsou vysoké 4 metry, šplhací kmeny (parkosy) jsou umístovány alespoň do vzdálenosti 2,5 m od nich. Všechny tři prostory goril jsou spojeny koridorem v prvním patře, který umožňuje propojení vnitřní části pavilonu tak aby nikde nevznikaly „slepé kouty“. Ze všech prostor zvířata vidí ven, takže mohou sledovat dění okolo pavilonu. Mezi expozicí a hernami je umístěna mřížová klec, která slouží jako seznamovací prostor (3,5 m²). Stejná klec (4,5 m²) je mezi menší z ložnic a odstavnými výběhy. Ta slouží jako přepouštěcí box pro vypouštění goril z beden do pavilonu nebo jako odchytový box při jejich transportu ze zahrady. Ke komunikaci chovatelů se zvířaty slouží pět mřížových dveří s podávacími otvory, které jsou kryté pevnými dveřmi tak, aby bylo možno v případě potřeby kontaktu zabránit. K přepouštění mezi prostorami a vypouštění do výběhů slouží hydraulicky ovládané padací dveře, kterých je celkem deset. Vybavení vnitřních ubikací tvoří palandy, parkosy, lana, sítě a šplhací konstrukce. Podlahy jsou částečně holé z ražené betonové dlažby, částečně pokryté substrátem.

Zastřešení vnitřní expozice tvoří průhledný polykarbonát. Rozvody topení a vody jsou skryty za velkými vazníky z uzavřených profilů, jimiž vede i mlžení a rosení. Objekt je vybaven větracím systémem, tepelným čerpadlem, elektronickým monitorováním zvířat, vytápěnými podlahami a stěnami, hydraulickými průchody pro zvířata, elektronickou váhou s displejem přístupným pro návštěvníky.

Podlaha ve vnitřním výběhu je provedena technologií raženého betonu a barevnost včetně struktury je v souladu s umělými skalami.

Do návštěvnické části pavilonu vedou dva vchody. Z chodby se přes velké výkladce naskytne přímý pohled do vnitřního výběhu v němž na horním ochozu převládá zeleň, která

zakrývá technické vybavení objektu. Pod zelení vystupují umělé skály v barvě chotěvického pískovce, ve kterých je rozvod topení. Nedílnou součástí výběhu o rozloze 970 m² je i potok a oddělovací vodní plocha. V ní je natažená bezpečnostní síť pro případ, že by některé zvíře do vody omylem spadlo. Sadové úpravy dokreslují celou scénu venkovní části, v níž převládá zeleň, voda a nádherné zkamenělé kmeny stromů. (Zoo Praha, 2007)

Foto: by Josef Sebín

4.3. První gorily v pražské zoologické zahradě

Titan a Nigra

Dne 21. září 1963 do Prahy přicestovala historicky první gorila v tehdejším Československu. Jak se záhy ukázalo, byl to sameček, který vážil v době svého příchodu necelých 5 kg. Přesto dostal jméno Titan a jak se ukázalo, právem. V pozdějším věku se stal opravdovým Titanem.

Titan dostal v zahradě útulný vytápěný pokojík v objektu karantény. Měl tam pohodlný pelíšek z bambusu a všelijaké hračky, z nichž měl nejraději gumový míč. Ačkoliv si velmi rychle zvykl na nové prostředí i tváře kolem sebe, brzy bylo zřejmé, že malému samečkovi opravdu chybí společnost. Aby nebyl sám, rozhodli se pracovníci zoo opatřit mu kamarádku. Byla to malá samička Nigra, která přicestovala do Prahy o necelý rok později, 20. května 1964. Gorilám se vedlo nadmíru dobře a zvláště Titan rostl doslova před očima. Stal se z něho opravdový obr, který vážil více než 180 kg.

Titan a Nigra se velice záhy stali dobrými kamarády. Svorně přijali chovatele jako náhradní matku, nadšeně ho vítali a každý se mu pověsil z jedné strany na krk. Přátelský vztah vydržel gorilám po celý život, nikdy však nebyl korunován narozením mláďete.

Dobrácká Nigra si vždycky zachovávala přátelský vztah k lidem, a tak k ní mohli chovatelé chodit do ubikace. V životě měla dvě veliké vášně: jídlo a kreslení. Pro nějakou dobrotu, zvláště když to byl banán nebo jiná sladkost, ochotně uposlechla jakýkoliv pokyn. Když ale přišli chovatelé s dětskými voskovkami a papírem, na jídlo zapomněla. Pro kreslení měla takovou vášň, že si často jednu voskovku schovala a když pak nastal večer klid, pustila se opět do díla. Uhynula 17. července 2005, kdy jí byly nejméně 43 roky. (Zoo Praha, 2007)

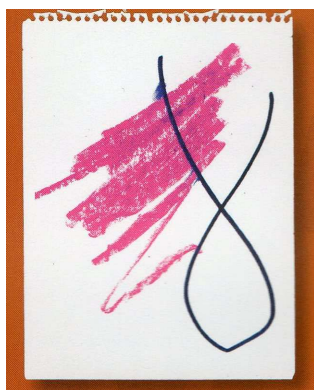
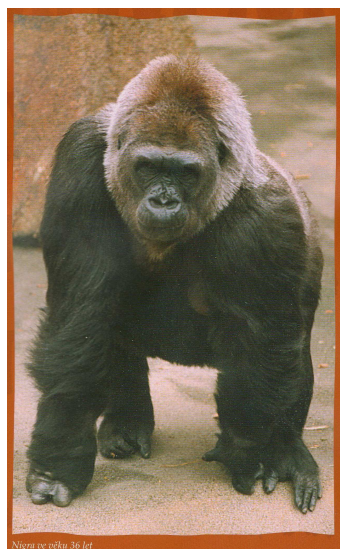
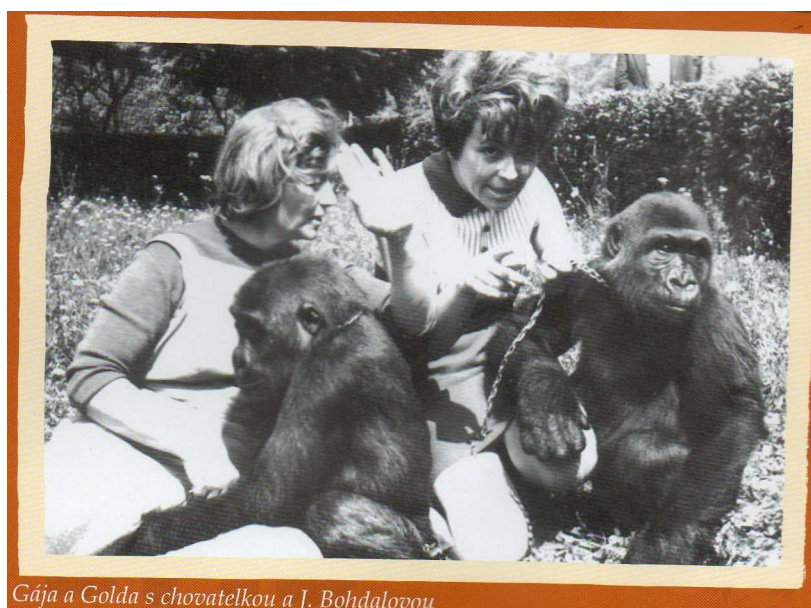

Foto: (Zoo Praha 2007)

Gája a Golda

V listopadu 1973 přišla do pražské zoo dvojice mladých samic goril nížinných. Byly asi roční, pocházeli z volné přírody a dostaly jména Gája a Golda. Obě samičky k sobě lnuly a vytvořily nerozlučnou dvojici. Když byly v zoo asi rok, všimli si ošetřovatelé, že má Golda v hýžd'ových svalech tvrdý útvar neznámého původu. K všeobecnému překvapení lékař vyňal z těla malé Goldy kulku, která byla pevně zapouzdřena. Bylo jasné, že se stala obětí lovců. Samičky žily v pražské zoo dva roky a poté odcestovaly do Dvora Králové n. L V roce 1998, kdy bylo samicám 26 let, znovu změnily bydliště. Tentokrát zamířily za hranice do pravé otevřené „opičí“ zoo La Vallée des Singes u městečka Romagne v jihozápadní Francii. Tam se přidaly k 15letému samci Yaoundé a samici Virunze (28 let). Golda samce nikdy nepřijala, útočila na něj a koncem roku se její kondice prudce zhoršila a v prosinci 1998 uhynula v důsledku dlouhotrvajícího stresu a srdečních potíží, jimiž trpěla. Gája porodila v roce 2002 zdravou samičku jménem Kwanza, se kterou si nevěděla rady a tak jí museli chovatelé uměle odchovat. Dne 20. února 2006 se narodila další samička, která dostala jméno Miliki. ;Opět jí ale museli odchovat chovatelé. (Zoo Praha, 2007)

Gája a Golda s chovatelkou a J. Bohdalovou

Foto: (Zoo Praha 2007)

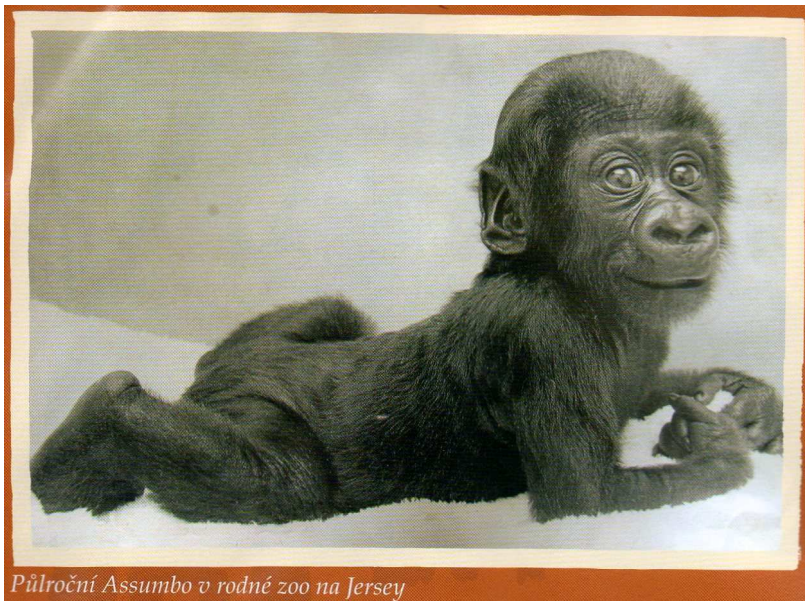

Assumbo

Narodil se 15 července 1973 v zoologické zahradě v Trknuti na Persey (Velká Británie).

Assumbovi chyběl příklad správného chování ve skupině goril, což se projevilo v jeho pozdějším soužití s jinými gorilami. Vůči samcům byl příliš nesnášenlivý a agresivní a nezvládal ani správné sexuální projevy vůči samicím.

V pražské zoo žil pouze se starší samicí Nigrrou, která se ho bála. Oba pak společně odcestovali v roce 1999 do Zoo Rostock, kde žije dodnes, a to společně se samicí Sangou. (Zoo Praha, 2007)

Půlroční Assumbo v rodné zoo na Jersey

Foto: (Zoo Praha 2007)

Moja

Moja se stala slavným maskotem pražské zoo. Narodila se brzy ráno 13. prosince 2004 matce Kijivu jako první gorilí mládě narozené v ČR. Má veselou povahu a ráda dělá různé neplechy. Provokuje ke hrám své tety Shindu a Kambu a občas se jí to povede i u Richarda. (Zoo Praha, 2007)

Moja byla tiché mládě. Je moc hodná, paličatá a není mazlivá. Od ošetřovatelů se nechá pohladit, ale nevyhledává to. Je tak trošku zlodějka. Všechno od ostatních odkoukala. Od malinka napodobovala zvracení a nošení větví. Krmení schovává do nohou, třísel a mezi krk a ramena tak aby měla nejvíce. V jídle není nijak vybíravá. (ústní sdělení).

Moja opustila pražskou Zoo dne 29. listopadu 2011. Jejím novým domovem je Zoo Cabárcen na severu Španělska, kde na ní čekal gorilí ženich Nyky. (<http://www.zoopraha.cz>)

Foto: by Josef Sebín

5. Jak žijí pražské gorily

Rozvrh hodin

7:00 Příklad chovatelů

Všichni se pozdraví a chovatelé se ujistí, že je mezi zvířaty vše v pořádku. Následně připravena snídaně.

8:00 – 8:30 Snídaně a úklid

Gorily dostávají snídani, jakmile přejdou do hery. Každá má své stálé místo u dveří, kudy jí chovatel podá zeleninu a pití u plastové láhve. Kromě toho se mohou gorily kdykoliv napít z automatických píték, která mají ve vnitřním i venkovním výběhu. Mezitím další osazenstvo prohlédne venkovní či vnitřní výběh. Vše je potřeba zkontrolovat a hlavně důkladně omýt, aby nevzniklo ložisko možné infekce. Chovatelé zároveň připraví dopolední občerstvení: větve a v zimě také drobně nakrájenou a rozhozenou či naopak poschovávanou zeleninu.

9:00 Volné dopoledne

Gorily opustí hery a přejdou do výběhu. V létě mohou volně střídat pobyt venku nebo vevnitř. Mají teď čas na hraní, hledání ukrytých dobrot nebo krátké zdřímnutí. Chovatelé se zatím věnují dalším zvířatům v pavilonu, ať už je to expozice lenochodů, tamarínů a pásovců, nebo obyvatelé chovatelského zázemí.

13:00 Oběd

Gorily ho dostávají ve vnitřní expozici a tvoří ho vitamínové koule a směs zeleniny a ovoce. Tajemství vitamínových koulí je jednoduché. Smíchají se ovesné vločky, troška rostlinného oleje, kvasnice, směs vitamínů a voda, vše se prohněte a vytvaruje. Podává se v misce spolu se zeleninou.

13:30 Klid po obědě

Gorily si o poledni s chutí na chvíli zdřímnou. Stejně jako na noc si pro posilující spánek budují pohodlné hnízdo. V přírodě by použily pružné větve a listy, v zoo jim dáváme voňavou dřevitou vlnu. Musí být zcela nezávadná a bez sebemenší stopy plísně.

14:30 Svačina

Stejně jako snídaně se podává v hernách, přímo do ruky. Tentokrát dostávají gorily více sezónního ovoce. Vyhýbáme se však příliš mnoha banánům, protože jsou příliš kalorické. Po svačině jsou gorily do výběhu, kde jim chovatelé opět připravili zaměstnání: nakrájenou zeleninu nebo granule pro býložravce, rozhozené mezi dřevěné štěpky. (Zoo Praha, 2007)

6. Gorilí jídelníček

Gorily jsou převážně býložravé, v přírodě tráví většinu času tak, že se pohodlně usadí a okusují listy a výhonky, na které dosáhnou. V zoo platí, že čím pestřejší strava, tím lépe. Dávky nejsou nijak pevně stanovené. Záleží na jedinci a jeho velikosti i na roční době. Orientačně by denní dávka pro všechna zvířata měla činit 6 kg ovoce a zeleniny. Neomezené jsou větve a samozřejmě letní pastva ve výběhu. (Zoo Praha, 2007)

Zelenina: mrkev, celer, petržel, pórek, salát, čínské zelí, hlávkové zelí, okurky, rajčata, papriky, červená řepa, topinanbury či jiné sezónní druhy.

Ovoce: melouny, jablka, mango, broskve, nektarinky, kivi, ananas, hrušky, třešně, a opět sezónní ovoce.

Větve: dávají se co nejčastěji. V létě jsou čerstvé, v zimě mražené nebo sušené. Nejraději mají Lípu a vrbu, nepohrdnou ale ani akátem. Naopak dub jim příliš nechutná a jehličnany nedostávají vůbec.

Ranní pití: neslazený černý čaj nebo ředěný džus. Dospělé gorily ho vypijí 1,5 l. (Zoo Praha, 2007)

7. Stávající obyvatelé pavilonu

Bikira

Je nejnovějším členem skupiny. Patnáctiletá samice Bikira přicestovala do Prahy v neděli 28. listopadu v podvečerních hodinách. „Cesta trvala zhruba 28 hodin. Samice byla po celou dobu velmi klidná, každé dvě hodiny se nechala nakrmit. Transport proběhl bez jakýchkoliv problémů,“ uvedl Pavel Brandl, kurátor savců Zoo

Praha. Pražská skupina goril je pro Bikiru velkou nadějí. Zatím totiž neodchovala vlastní mládě a ani se s žádným nesešla,“ vysvětluje Miroslav Bobek, ředitel Zoo Praha. „V Praze bude mít šanci pozorovat harmonickou péči o mláďata různých věkových kategorií a časem se zde snad s Richardem dočká i vlastního mláděte.“ Bikira se narodila 12. srpna 1995 v Amsterdamu. Nebyla vychována gorilami, nýbrž lidmi. 8. listopadu 1995 byla introdukována do skupiny mláďat ve Stuttgartu, o tři roky později – 2. listopadu 1998 – se přestěhovala do Belfastu. Nyní se stane novým členem skupiny goril v pražské zoo. Zajímavosti: Bikira znamená ve svahilštině „panna“. Je to velmi společenská samice, která nikdy neměla problémy ve skupině. Charakteristickým znakem je pro ni to, že na krátké vzdálenosti chodí s oblibou vzpřímeně. (<http://www.zoopraha.cz>)

Bikira je hodná k lidem, nejeví žádné projevy agrese, zřejmě proto, že je odchovaná lidmi. Je paličatá, chytrá, snaží se nevyvolávat konflikty, má ráda ovoce a nemusí kořenovou zeleninu. Ráda si hraje s Mojou a Tatuškem a u Richarda má velké sympatie. (Hervertová, 2011, pers.comm.)

Kiburi

Třetí mládě samice Kijivu se narodilo před zraky návštěvníků 24. dubna 2010. Otcem je - stejně jako u předchozích dvou mláďat Moji a Tatu – Richard.

Zatímco Moja jako malá v náruči své matky téměř nehlesla a gorilí sameček Tatu od prvních týdnů hlasitě vrískal jen tehdy, když byl naštvaný, Kiburi „si brouká“ pořád. Na rozdíl od Moji si už od narození užívá přízně celé rodiny. Jeho matka Kijivu ho pravidelně půjčuje tetičce .Shindě a „babičce“ Kambě. Po drobných žárlivých scénkách se role matky a otce ujala už i mláďata Moja a Tatu – nosí Kiburiho na břicho a trénují na vlastní potomky. Tatu s malým bráškou vyvádí doslova psí kusy! Zkouší s ním například i balancovat na laně.
(<http://www.zoopraha.cz>)

Kiburi je velmi čilé, silné, vitální mládě. Velice rychle dospívá, brzy mu vyrostly zuby a o vše jeví zájem. Matka Kijivu mu často „vyškubává“ srst jako projev mateřské péče. Rád si hraje a honí s Tatuškem a je velmi vzteklý. Má rád rajčata, okurky, hroznové víno a banány.
(Hervertová, 2011, pers.comm.)

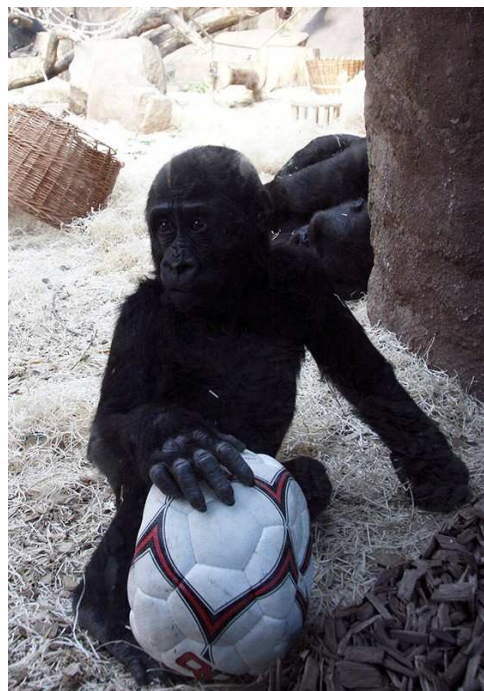

foto: Jiří Trojánek

Tatu

Narodil se 30.května 2007 krátce po půlnoci jako druhý potomek samice Kijivu. Hned od začátku projevoval chuť do života. Přesto prožil během začátku života napínavé chvíle. Když mu bylo jen něco málo přes dva měsíce, jeho matku Kijivu postihla náhlá střevní kolika. Byla na tom tak špatně, že se o svého potomka přestala starat a jen se bez hnutí choulila do klubíčka. Celá gorilí rodina však ukázala, že je opravdu stmelená. Malé gorilí nemluvně nosili a konejšili postupně všichni včetně otce Richarda a mladší sestry Moji. Nakonec se ho ujala Shinda. Ta mu ale nemohla dát napít a mládě se hlasitě dožadovalo mléka. Nakonec ho nešťastná Shinda přinesla v noci k matce a nesmlouvavě jí ho položila do náruče. Během dalšího dne se po aplikaci léků začala situace zlepšit a Tatu se nakonec podařilo i s Kijivu oddělit do samostatné ložnice. (Zoo Praha, 2007)

Tatu je moc chytrý a od mala trochu vzteklý. Nechá se hladit od ošetřovatelů, začíná zlobit („rošťačit“) a nenechá si nic líbit od ostatních. Ke Kambě a Kiburimu je velmi něžný a často si hraje s Richardem. V jídle není vybíravý. (Hervertová, 2011, pers.comm.)

Foto: by Josef Sebín

Richard

Do Prahy přišel 4.11.2003 ze zoo Paigntonu (Anglie). Narodil se 9.11.1991 v německém Frankfurtu nad Mohanem. Otec se jmenuje Matze a pochází z přírody, matka Rebecca se narodila v zoo v Krefeldu, oba zatím ve Frankfurtu žijí.

V době příchodu do Prahy vážil 215 kg. Je konzervativnější povahy. (Zoo Praha, 2007)

Richard špatně snáší změny, je mírnější povahy, ale když jde o jídlo tak nezná bratra. V jídle není vybíravý, jen saláty si nechává nakonec. (Hervertová, 2011, pers.comm.)

Foto: by Josef Sebín

Shinda

Samice Shinda a Kijivu jsou nevlastní sestry. Narodila se 14.6.1991 v zoo Apenheul v Apeldoornu (Belgie). Ona i Kijivu mají stejného otce, ale různé matky. Odmalička vyrůstaly v přirozené gorilí rodině a obě také byly odchovány svými matkami. Když byly ještě docela malé, stěhovaly se s číсті skupiny do australské zoo v Sydney, kde žily až do začátku září 2001. Dne 5.9.2001 Shinda a Kijivu přicestovaly letecky do Prahy.

Shinda je fyzicky mohutnější (při příchodu vážila 85kg) a je od samého dominantní. Své postavení si udržela i po narození Moji.

Foto: by Josef Sebín

Je velmi odvážná, někdy až riskantně. (Zoo Praha, 2007)

Shinda je velmi chytrá, paličatá, není trpělivá a je skvělá vůdkyně. Je spojovací článek. Ráda vymýšlí lumpárny, miluje jídlo a to je vidět i na jejím rychlém sbírání. Miluje všechny mláďata, hlavně Tatuška, a pilně se o ně stará místo Kijivu. (Hervertová, 2011, pers.comm.)

Kijivu

Je mladší než Shinda, narodila se 18.3.1993 rovněž v Apeldoornu. Po příchodu do Prahy vážila 73,5kg.

Kijivu má nervozní a bojácnou povahu, přesto se projevila jako vzorná matka. (Zoo Praha, 2007)

Kijivu je provokativní nervák, je vybíravá v jídle a pokud je ve stresu tak nejí vůbec. Není mateřský typ. Nechtěla kojit Moju a Tatu si to musel doslova „vykvičet“. Pokud nemá za sebou Richarda tak ztrácí postavení, jinak je druhá v hierarchii skupiny.

Ošetřovatelé z ní mají největší respekt. (Hervertová, 2011, pers.comm.)

Foto: by Josef Sebín

Kamba

Kamba se patrně narodila v roce 1972 v pralesích Kamerunu. Její rodiče zabili pytláci a ona asi jako dvouletá byla prodána do zoo Lipsko. Od roku 1995 žila v zoo Duisburg, kde měla problémy se samcem, kterého šikanovala. Proto byla poslána do zoo Dvůr Králové n. L. Tam byla spojena se samcem Tadaem a s dalšími dvěma samicemi. Poprvé přicestovala do pražské zoo i s Tadaem v roce 2001. Skupina se rozpadla po povodni. Po druhé se do Prahy vrátila 24.11.2005 a dostala tím poslední šanci stát se matkou.

V polovině roku 2006 ukázaly těhotenské testy, že je Kamba březí. Při porodu se však vyskytly potíže. Plod byl v obrácené poloze, poté byla vytlačena pupeční šňůra a Kamba jí nešťastně přetrhla. Po té bylo zřejmé, že mládě nepřežije. (Zoo Praha, 2007)

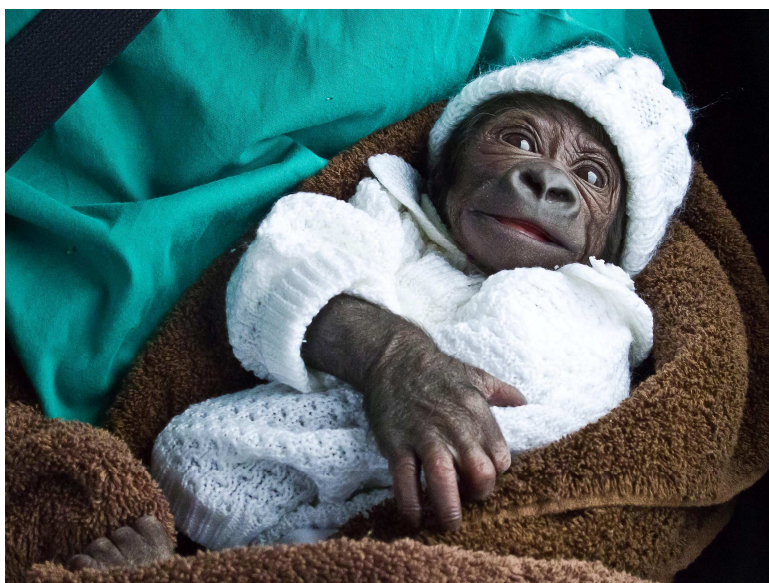
Kamba je ztmelovač rodiny, brání slabší. Je velmi dominantní a výborný mateřský typ, po narození převzala Moju i Tatuška. Mláďata u ní cítí větší ochranu než u Kijivu. Tatu si jí velmi váží, brání jí a probírá jí srst. Je velmi spravedlivá a miluje ovoce. (Hervertová, 2011, pers.comm.)

Foto: by Josef Sebín

Tano

V úterý 8. listopadu 2011 se Bikiře narodil gorilí sameček Tano. Bohužel ho po několika pokusech matka nepřijala a byl poslán do Stuttgartu do gorilí školky. (<http://www.zoopraha.cz>)

Foto: Miroslav Bobek

8. Závěr

Zoo Praha má velice dobře nakročeno k úspěšnému a pravidelnému odchovu goril nížinných v České republice. Již nyní odchovala 5 mláďat a jistě není u konce. Stala se důležitou složkou v organizaci pro záchranu goril nížinných na celém světě. Díky ní se zlepšila informovanost lidí po celé republice a otevřelo se velmi závažné téma k diskusi. To téma zní: „vymírání a vybíjení goril v jejich přirozeném prostředí.“

Doufám, že se brzy podaří i dalším Zoologickým zahradám vytvořit chov, ať už goril nížinných nebo horských, a tím pomoci k záchraně tohoto skvostného druhu. Velmi veliké naděje má Zoo Dvůr Králové, kde se plánuje rozšíření chovu goril nížinných.

9. Použitá literatura

BURNIE, D. *Zvíře*. [s.l.] : [s.n.], 2007. 624 s. ISBN 80-242-0862-8.

Bobek, Miroslav [online]. 15.11.2011[cit. 2012-03-28]. Dostupné z: <zoopraha.cz>.

Caldecott, J., Miles, L., *World Atlas of Great Apes and their Conservation*. Prepared at the UNEP World Conservation Monitoring Centre. University of Kalifornia Press, Berkeley, USA, 2005. 456 s. ISBN

CIOCHON, Russell L.; FLEAGLE, John G. *Primate Evolution and Human Origins*. [s.l.] : [s.n.], 1987. 396 s.

Google [online]. [cit. 2012-03-28]. Dostupné z: <http://www.google.cz>

HERVERTOVÁ, Gabriela, 5.2011, pers. comm.

KLAILOVA, Michelle; HODGKINSON, Chloe; LEE, Phyllis C. *Behavioral Responses of One Western Lowland Gorilla (Gorilla gorilla gorilla) Group at Bai Hokou, Central African Republic, to Tourists, Researchers and Trackers*. AMERICAN JOURNAL OF PRIMATOLOGY [online]. OCT 2010 , 10, [cit. 2011-01-03]. s. 897-906 . Dostupný z WWW: <apps.isiknowledge.com.infozdroje.czu.cz>. ISSN 0275-2565.

LEHMANN, Julia; KORSTJENS, Amanda H.; DUNBAR, Robin. *účinky globálního oteplování na chování a distribuci afrických lidoopů*. Biogeografie [online]. 12.2010, 12, [cit. 2011-02-28]. s. 2217-2231. Dostupný z WWW: <<http://apps.isiknowledge.com.infozdroje.czu.cz>>. ISSN 0305-0270.

Paignton Zoo. *Lowland Gorilla. Paignton Zoo : Map and Guide*. 2008, mapa, s. 16.

SEBÍN, Josef, 2011, pers. comm.

WEVERS, D., et al. A novel adenovirus of Western lowland gorillas (*Gorilla gorilla gorilla*). *VIROLOGY JOURNAL* [online]. Nov 2010, 7, [cit. 2011-01-04]. s. 303. Dostupný z WWW: <<http://apps.isiknowledge.com.infozdroje.czu.cz>>. ISSN 1743-422X.

Zoologická zahrada hl.m.Praha. Největší lidoop zblízka. *Trojský koník : Gorily*. Srpen 2007, zvláštní vydání, s. 40 - 42.

Zoologická zahrada hl.m.Praha. Kolik je goril?. *Trojský koník : Gorily*. Srpen 2007, zvláštní vydání, s. 43 - 44.

Zoo Zürich und Tiergarten-Gesellschaft Zürich TGZ. Hier leben die Menschenaffen. *Zoojournal*. 2010, 01/2010, s. 6.

Zoopraha.cz [online]. 2010 [cit. 2011-01-02]. Gorilí samice Bikira dorazila do Prahy. Dostupné z WWW: <zoopraha.cz>.

Zoopraha.cz [online]. 2010 [cit. 2011-01-03]. Jmenuji se Kiburi!. Dostupné z WWW: <zoopraha.cz>.

Zoopraha.cz: Tano se má ve Stuttgartu dobře. [online]. 15.11.2011 [cit. 2012-03-28]. Dostupné z: <zoopraha.cz>.